

Kemal BAKIR*

E itim Üzerine Anar ist Bir Yakla m: William Godwin ve Ulusal E itimin Ele tirisi

Özet

nsan özgürlü ünü ön planda tutan ve her tür mutlakiyeti reddeden kural tanımaz bir dü ünçe olarak anar izm, insanın biçimlendirilme süreci olarak e itim anlayı ma kar ı çıkarak e itimi özgürlü ün kazanımı ya da korunmasında bir araç olarak ele alır. E itim bir tahakküm mü yoksa bir özgürlük aracı mıdır? Bu sorunun yanıtı; anar izm açısından özgürlük aracıdır ve anar istlere göre anar ist olmayan hiyerar i taraftarlarının elinde bir tahakküm aracıdır. Bu sebeple e itimin amaçsal de i imini ve araçsal dönü ümünü sa lamak özgürlük açısından, dolayısıyla da anar izm açısından bir zorunluluktur. Bu ba lamda anar ist dü ünür William Godwin otoritenin elinde bir araç olan kamusal ya da ulusal e itimi ele tirerek bunun yerine aklın kullanımı olarak e itimi ileri sürer. Bu çalı mada Godwin'in e itimle ilgili dü ünceleri ele alınarak açıklanmaya çalı ılacaktır.

Anahtar Terimler

Anar izm, Özgürlük, nsan Do ası, Ulusal E itim, Aklın Kullanımı, William Godwin.

An Anarchistic Approach on Education: William Godwin and Critique of National Education

Abstract

Anarchism as an idea which does not accept any rule rejects all kinds of autocracy keeps human freedom in the forefront, handles education as a tool for obtaining and preserving of freedom by opposing the concept of education as a human forming process. Is education a tool of domination or of freedom? The answer of this question is that education is a tool for freedom in terms of anarchism, but a way of domination on the hands of non anarchist proponents according to

* Ar . Gör.; Atatürk Üniversitesi, Kâzım Karabekir E itim Fakültesi.

anarchists. Therefore, it is a necessity to provide the purposeful change of the education and instrumental transformation in terms of freedom and thus for anarchism. William Godwin, herein, criticizing public or national education which is a tool on the hand of authority, put forwards the education for the use of reason. In this study, Godwin's ideas about education are attempted to explain.

Key Terms

Anarchism, Freedom, Nature of Human, National Education, Use of Reason, William Godwin.

Anar izm ve E itim

Özgürlükçü bir teori olarak anar izm, insan varlığını özgürlükle tanımlanarak varoluşun gerçek anlamını özgürlük olarak görür. Bu sebeple insan hayatının genelinde özgürlüğün tüm artlarını sağlamayı ve korumayı hedefler. Özgürlüğe kastedilen her ne olursa olsun reddeder. Özgürlüğü sağlamayı ve korumayı yolunda gerekli eylem biçimi "anar izm" terimiyle ifade edilir. Anar izm, özgürlüğü kısıtlayan ya da yok eden etkenleri bertaraf etmek için gerekli karmaşık ve kaos kapsar. Bu çerçevede anar izm anar izm taraftarlığını ifade eder. Fakat anar izm, özgürlüğü kısıtlama riski bulunduğu gerekçesiyle herhangi bir mutlak baskıyı reddettiğinden dolayı da kesin bir tanımı yoktur. Muhtemelen kesin tanımı her tür mutlaklığın reddidir. Bu bağlamda anar izm, yönetilmeye ve yönlendirilmeye ihtiyaç duymayan özgür ve mutlu insan idealiyle, devlet, otorite, hiyerarşi, din vb insan üzerinde yaptırım gücüne sahip bütün kurum, kural ve kaideleri reddeder (Marshall 2003: 25). Genelde siyaset felsefesine ait argümanlarla adını duyuran ve liberalizm ile sosyalizm arasında bir buluşma noktası olarak değerlendirilen anar izm, "aydınlanma ve Fransız Devrimi'nin ürünü olan modern siyaset felsefesi anlayışını ifade eder" (Cevizci 2007: 409). En güçlü siyasal otorite olarak devleti gören anar izm, devletin varlığına ve ideolojik dayatmalarına da karşı çıkar ve otoritenin verdiği e itimi de bir dayatma olarak nitelendirir.

Bu noktada anar izm için mevcut e itim, devlet de dahil olmak üzere her tür kurumsallaşmış otorite ve hiyerarşinin insan düşüncesine bir müdahale aracıdır ve bundan dolayı e itimin araçsal dönüşümü gerçekleştirilerek otoritenin bir aracı olmak yerine özgürlüğün sağlanmasında bir araç olması söz konusudur ki, bu aynı zamanda amaçsal de i imini de kapsar. Bu ilki çerçevesinde insanın biçimlendirilmesinde önemli bir yere sahip olan e itimin, insani bir problem olarak onun özgürlüğüne hizmet etmesi söz konusudur. Anar izm e itim teorileri, geleneksel e itim teorilerinin e itimi insana istenilen biçimi verme aracı olarak ele almalarına karşı çıkarak bu tür tanımları ve anlayışları reddederler. Geleneksel e itim anlayışını bireyi, sözde bir toplumsal düzenlilik u runa, resmi ideoloji doğrultusunda devlete iyi birer yurttaş yetiştirmeyi ve bu kalıba göre biçimlendirmeyi hedefler. Bu bağlamda doğallık, bireysel ilgi, istidat ve yetenekler ve dolayısıyla da bireysel özgünlük ve özgürlükler görmezden gelinir, kısıtlanır. Oysa insanı insan yapan kendi insanı, doğallık, spontane nitelikleridir. Her bir birey doğallık olarak e itim olmakla birlikte farklı niteliklere sahiptir, insanın özgürlüğü özgünlüğünde saklıdır. Özgürlükçü bir teori olarak anar izm, bizzat kural tanımazlık

biçimindeki kendi karakteristiğine binaen geleneksel e itim teorilerine karşı çıkarak insanı biçimlendirmeyi değil, herhangi bir biçim, kalıp ve kuraldan kurtarmayı hedefler.

Bu bağlamda anarizmin e itim anlayışı kurumsallaştırma kalıpları, dogmaları yıkmayı hedefleyen bir e itimdir. E itim insanı biçimlendirmek değil özgürle tirmektir. Özgürle tirmeden kasıt, bireyin bireyliğine müdahale etmeksizin kendi spontane gelişimine yardımcı olmaktır, yoksa salt özgürlükün runa bir kalıp yaratmak değil. Özgürlük de belli bir kalıba sokulur cinsten bir şey değil, her bir bireyin kendine özgülüğünde beliren bir olgudur. Bu sebeple e itim özgürlüğün kazanımı ya da korunmasında bir araç olmalıdır. Bir de i im ve denge aracı olarak e itimin, otoritelerden kurtarılarak gerçek anlamda insanlık hizmetini sağlamak için amaçsal de i im ile araçsal dönümünü zorunlu gören anarist düşünürler yeni bir e itim paradigması ortaya koyarlar: “insanların, aklın e itimi ve geliştirilmesi vasıtasıyla tedricen de i ebileceği” inancıyla, “okuryazarlığının artması, kitaplara ulaşmanın kolaylaşması ile birlikte, insanî toplumun nihai noktada ilerlemesi kaçınılmaz”lığını Bakunin, Bookchin ve diğer anarist düşünürler Hegelci bir çizgide de erlendirirken, William Godwin aydınlanmacı bir perspektifte ele alarak aklın kullanımını zorunluluğunu ifade eder (Vincent 2006: 192).

William Godwin ve Ulusal E İtimin Eleştirisi

1756’da Wisbech’te doğan İngiliz düşünür William Godwin, bağırsızlıkla sonuçlanan birkaç papazlık girişiminin ardından, papazlığın kendi karakterine uygun olmadığını düşünmesiyle bundan vazgeçerek yazarlık ve öğretmenlik yapmaya karar verir. Godwin, “anarizm” sözcüğünü kullanmamasına rağmen, “*Siyasal Adalet Üzerine Bir Düşünce*” adlı eserinde anarist ilkeleri ilk defa açıkça ortaya koyan kişidir (Kropotkin 2003: 92). Fransız ihtilali’nin doğurduğu kaos ortamında “anarizm” sözcüğünün kötü bir anlam taşıdığı kanaatiyle kendisini anarist olarak tanımlamaktan kaçınmıştır. Fakat devrim konusunda, adı geçen eserinde belirttiği; “eğer halk, egemen iradesini, yönetim olmadan kullanabiliyorsa, o zaman adalet, en iyilikte siyasal yönetimi ortadan kaldırarak hizmet edilir” şeklindeki düşünceyi 19. ve 20. yüzyıldaki anarist hareketlerin tetikleyicisi olmuştur (Arnhart 2005: 268). Özellikle Godwin’in, kısmen psikolojik bir çözümleme ile istenç diyebileceğimiz insani içgüdüleri temele alınarak tarif ettiği insan doğası üzerine düşünceleri diğer anarist düşünürleri etkilemiştir. Devleti, ister despotik olsun ister demokratik daima aklın karşısında gören Godwin’e göre bu nokta hiç unutulmamalıdır: “her hükümet kötüdür; hükümet demek, kendi öz yargılarımızdan ve kendi öz bilincimizden vazgeçmemiz demektir” (Arvon 1979: 33). Godwin, İngiltere’de, siyaseti küçümseyerek siyasal etkinliğini bağımsızlığına ve de i mesi taraftarıydı. Bu sebeple, O ya adanmış zaman diliminde (1756–1836) oldukça popüler olan tiyatroyla değil daha çok rasyonel e itim ve aydınlanma ile ilgilenmeyi tercih etmiştir (Kramnick 1972: 114) ve aydınlanmanın insanı akıllı, erdemli bir birey haline getireceğini ve bunun yanı sıra onu özgürle tirmeye ini düşünmüştür (Torun 2007: 73–74).

Daha çok insan doğası üzerinde duran Godwin’e göre, sosyal devlette insan karakteri üzerinde yoğunlaştıkları en eski yargılarından biri insanların arasında dağıtılan anlama yetisinde büyük eşitsizlik olduğuudur (Godwin 1831: 16). Godwin bu anlayışı karşı çıkarak doğuştan getirilen düşünce ve içgüdülerin varlığını reddeder. Doğaya gibi

insan do aşısı da zorunluluk yasaları ile yönetilir bu bağlamda insan davranışını bir belirlenim arz eder. Fakat insanın istençli bir varlık olması ve çevresel deneyimle istençli ahlaki eylemlerde bulunması bu belirlenimi ve insan karakterini de i tirebilir ki bunu da e itim sağlar. “nsanların karakteri, içinde yaşadıkları dısal koşullardan kaynaklanır... Ne erdemli ne de kötü kişiler olarak doğarız, yeti me tarzımıza ve aldığımız e itime göre biçimlendiriliriz. Neredeyse tamamen içinde yaşadığımız ortamın ürünleri oldu umuz için, sınıfsal farklılıklar ya da köleliğin hiçbir biyolojik zemini yoktur” (Marshall 2003: 295). İnsan davranışını her durumda insanların ürettiği yargılar ve onlarla ilgili kilendirdiği duyular tarafından yönetilir. Bu bağlamda insanın karakterini pek çok durumda e itim belirler. Çünkü bir insanın kendini tanımlayabilmesi için çevrede gerçekleşen her bir olaydan edindiği duyuları ve bunların yansımalarını zihinde anlamlandırması, bunlara zihinde bir karşılık bulması ya da zihinsel tasarımın çevrede hayat bulması söz konusudur. İnsanın çevresini oluşturduğu, gerek formal e itim (okul) gerekse informal e itim olduğu için insan karakteri bu çerçevede şekillenir. Bu konuyu daha tanımlayabilmek için e itimi, olay e itimi ya da herhangi bir uyarıcıdan bağımsız edinilen izlenimler, e itim ya da insanın maksatlı olarak ilettiği kurdu ve izlenimler ve siyasal e itim ya da egemenliğin de ya anılan devletin yönetim biçiminden alınan fikirlerin de i imi ekinde üç boyutlu altında ele alan Godwin, her birinin birbirini çeşitli biçimlerde etkilediğini, bunun da insan karakterinin biçimlenmesinde etkili olduğunu ifade eder (Godwin 2001: 32). Godwin’e göre, insan karakterini çevresel şartlar belirler, bundan dolayı da insanlar biçimlendirilebilir. İnsan eylemleri de zorunluluğa tabidir, yani doğa bir belirlenim arz eder. Fakat bu belirlenim bir mutlakıyet arz etmez. Yani insanın istenç özgürlüğüünü ortadan kaldırmaz. Çevreden kasıt sınırlandırılmı yapay çevre de il bütün evrendir. Doğal yapay çevresel şartlar de i tirilir, aklın kullanımına müsait bir hale getirilir, evrene açılımı engelleyen durumlar bertaraf edilirse insan özgürlüğüü üzerindeki tahakküm de ortadan kaldırılmı , insanın kendini gerçekleştirmesine imkân tanınmı olur.

Nihayetinde her ne kadar insan doğasını çevre belirlese de, insan sosyal bir varlıktır ve toplum insanın en iyi yetenek ve anlayışlarını ortaya çıkarır. Her bir insan e sizdir ve bir özgünlüğe sahiptir, kalabalıklar içerisinde kendini kaybettiğinde asla mutlu olamaz. İnsan doğasının en çok göze çarpan rahatsızlıklarından biri mutsuzluktur. İnsan zihninin en tartışılmaz karakteri de yenilik sevgisidir. “*Omne ignotum pro magnifico est.*”¹ O halde insanın yeni şeylere fetmesi, dolayısıyla da mutlu olabilmesi için aklını kullanması gerekir (Godwin 1831: 54- 55). Çünkü insan doğasını anlamaya ve ona uygun davranma yeteneğine sahip rasyonel bir varlıktır. Bunun yanı sıra, bilinç belirlenim silsilesinde sebep ve sonuçları ve bunlar arasındaki bağlantıyı algılamada vazgeçilemez bir etkidir. Bu bağlamda insan bilinçli bir zihne sahip olduğu için istençli bir varlıktır, eylemlerinin sonuçlarını öngörü ile seçebilir. Godwin zorunluluk ile insani istenç arasındaki muhtemel karşıtlığın da akıl yolu ile giderileceğini dü ünerek her bir eylemin bir güdü ile belirlendiğini ve aklın hangi güdüyle eyleme geçileceğini noktasında seçim yapmayı savladığını savunur. Bu noktada Godwin, zorunluluk doktrininin ahlaki eylemlere dönük seçimleri imkânsız hale getirmekten ziyade gerçek sebeplerin gerçek sonuçları ortaya koyarak yeni fikirlerin insan davranışlarını de i tirdiğini, bu noktada istence güvenilmesi gerektiğini vurgula-

¹ “Bilinmeyen her şey muhtemeldir”

arak (Marshall 2003: 295- 296) istenç ya da iradeyi de ahlakilik yönünden de erlendirir. O'na göre, herkesin malumu oldu u üzere erdemli insan erdem sayılan nitelikleri üzerinde gözlemler gözlemler bu nitelikleri gerçek hayata geçiren insandır. Bu insan do asının temelidir. Böyle bir insan davranı larının özgürlü üne eksiksiz bir ekilde sahip olarak, “iyi” diye nitelendirilen e ilimlerin do ru yargısı olan eyleri yapmaya ba lar (Godwin 1831: 235–236). Faydacı bir ahlak anlayı mı benimseyen “Godwin’in bakı açısına göre, her insan kendi çıkarını ve mutlulu unu dü ünme ve yargılama kapasitesine e it ölçüde sahiptir. Hiçbir hiyerar i kabul edilemez; her bireye, e it ölçüde akıl sahibi bireyler olarak yakla ılmalıdır.” Rasyonel ikna gücüne inanan Godwin, di er anar ist dü ünürlerin ikna biçimi olarak belirledikleri e itimi, O rasyonel bir ikna biçimi ekinde de erlendirir (Vincent 2006: 195, 204, 215). nsanın istenç etkinli ine duyaca ı güvenin ölene dek onunla birlikte olaca ını belirten Godwin, özgür istencin insanın ve insanı inceleyen bilimin² ayrılmaz bir parçası oldu u üzerinde durarak zorunluluk doktrinini öteki ile ili kinin kuralını olu turmayaca ını fakat yine de pratikte a ırılıkların giderilmesi ve en esaslı felsefenin salık verdi i, herkesin üzerinde hemfikir oldu u yargı yolunu göstermesi bakımından faydalı olaca ını dü ünür (Godwin 1831: 239, 241–242).

² Godwin’in bu yaklaşımı ünlü davranı çı psikolog B. F. Skinner tarafından da gündeme getirilmiştir. Skinner yaptığı deneylerle olumlu peki tireçlerin davranı de i kline yol açtı ını ortaya koymuştur. Bu açıdan O, insan davranı larını incelenmesindeki bilimsel yaklaşımı belirlemin ve özgürlük açısından ele alımı bilimin insan davranı larını düzenlemede önemli bir etken oldu unu ispatlamaya çalışmıştır. Skinner’e göre, her nerede uygulanırsa uygulansın bu bilimsel metot son derece ba arılıdır. Bunu insan i lerine uygulayalım. Bilim insan davranı larını incelemeye geli mi oldu u için çekinmemizi gerektirecek bir durum yoktur. nsan do asını anlayabilmemiz için bilim gereklidir ve tek ümidimizdir. Biz insan davranı larını dikkatli bir ekilde nesnel bir bakı açısıyla ve nasıl gerçekle ti ini anlamak için gözlemleyebilirsek onu daha hissedilebilir bir eylem istikametine adapte edebiliriz. Bilim tam olarak gerçeklerin elde edilmesi ile ilgili de ildir, birisi bilimsel olmayan bir ekilde daha büyük bir bilgeli ile eyleme geçebilir. Bilim onun için gerekli olan kendine özgü bilgeli ini sa lar. O bir problemin ait oldu u konuya dair yeni bir dü ününün do masına yol açar, yöneldi i dünya ile ilgili yeni bir dü ünüye götürür. nsan i lerinde bilimin metotlarını kullanacak davranı ların kuralı ve belirlenmi oldu unu varsaymalıyız. Biz bir ki inin davranı larının belirlenebilir ko ulların sonucu oldu unu ke fetmeliyiz ve bir kez ke fetti imizde, onun davranı larını tahmin edebilir ve bazı boyutlarda belirleyebiliriz. Özgürlük ise ayrıca bir problem alanıdır ayet bilimsel ara tırma yapmak ve bundan faydalanmak istiyorsak bireysel özgürlük probleminin insan davranı larının bilimsel analizine müdahale etmesine müsaade etmemeliyiz. Genelde insan do asını ve davranı larını incelerken do a bilimlerinin determinist yaklaşımını temele alan Skinner insan davranı ları-özgürlük ili kisi çerçevesinde “özgürlü e tehdit” ba lı ı ile ele aldı ı “ki isel özgürlük doktrinini”nin felsefe ya da bilimin ba ka bir türü olarak nitelendirdi i sosyal bilimlerden tarafından incelenmesinin daha uygun olaca ını belirtir. Bkz. (Skinner 2005: 5–7, 322) te tam bu noktada Godwin insani istenci ve insanın ahlaki eylemlerini yönlendirecek olan “aklı” devreye sokarak özgürlük ile zorunlulu u ba da tırır. Bu ba lamda Skinner’in izah etti i çevresel peki tireçler yani sosyal ortam içerisindeki etkiler davranı ların yinelenmesine, dolayısıyla biçimlenmesine sebep olur. Bu da e itsel bir de er ta ır. Bu sebeple insan karakterinin çevreye göre ekillenmesi kaçınılmaz bir hale gelir. Buraya kadar Skinner ile hemfikir olan Godwin özgürlük konusunda daha temkinli, felsefi bir yaklaşım sergileyerek otoritenin ulusal e itim projesiyle insanı yapay bir çevreye hapsederek onu kendi iste i do rultusunda ekillendirme riskine dikkat çeker.

Aklın kullanımı ile özgürlük arasında güçlü bir bağlantı kuran Godwin bu çerçevede rasyonel doğruları öznel bir karakterde de erlendirir. Ona göre, özgürlüğün bir sembolü olarak özgünlük gelişimin ve yaratıcılığın bir önkoşuludur. Her zihnin özneliği ise siz bir de ere sahiptir çünkü her insan ise siz bir de ere sahiptir ve doğrular yalnızca her bir zihnin her bir durumda bildiği kendine özgü (*sui generis*) doğrulardır (Scrivener 1978: 617). İnsan doğasını ve aklın kullanımını çevresel deneyime dayandıran Godwin'e göre, doğruluk da insan zihnine yalnızca duyular yoluyla iletilebilir. Duyular zihnin çevreye açılan kapısıdır. Bu sebeple duvarlar içine (okul ya da yapay çevre) hapsedilen insanın aklını kullanması ya da bilgili olması söz konusu değildir. Eğer bilgi edinmek istiyorsak gözlerimizi açmalıyız ve evreni düşünmeliyiz. Çevresel şartları ve çevremizdeki nesnelerin doğasını öğrenene kadar, onlarla ilgili oluşturulabilecek önermeleri anlayamayız. Yine, çevremizdeki nesnelerin doğasını öğreninceye kadar, onları oluşturduumuz ilkelerle karşılaşamayız ve kullanma yollarını anlayamayız. Okul ya da ulusal eğitim bunları anlamamanın, Godwin'in tabiriyle bilgeliğin, en zor yoludur. Zira O'na göre, bilgiye, bilgeliğe ulaşmanın tek yolu deneyimdir. Deneyim zihnin çalıtı materyalleri sağlar. Üpşesiz sınırlı deneyim ya amacı bir ki çok fazla olay seyretmi bir ki iden genellikle daha yetenekli olacaktır (Godwin 2001: 285). Bu nedenle insanın sınırsız deneyimde bulunacağı do al çevreye (bütün evren) açılımı sağlanmalı, sınırlı yapay çevrenin duvarları yıkılmalıdır.

Godwin'e göre, çevresel koşullar, özellikle eğitim kurumları ile sınırlandırılmış yapay çevre, düşünce biçimlerini etkiler, eğer bu koşullar düzeltilirse düşünce biçimleri de düzelecektir ki, bu düzelmeye bir anlamda düşünce özgürlüğü mesidir. Çevre yapay olmamalıdır. Fakat yapay çevresel şartları oluşturduğumuzda yine insandır ve insan akıl yürütme yeteneğine de sahiptir. O halde insan aklını kullanarak bu şartları bertaraf etmeli ya da iyileştirmeli, doğ al çevreye açılmalı böylece kendi kendini özgürlüğe tirmelidir. Bunu sağlayacak olan akıldır. Akıl eğitim kurumlarına hapsedildiğinde dışarıda haksızlık, kölelik ve tahakküm devam eder. Bu sebeple akıl buradan kurtarılmalı bütün toplumsal kurumları kapsamlı ve otoritenin, yani siyasi iktidarın keyfi uygulamalarını sınırlandırmalıdır, akli olan da budur. Siyasi otoritenin kendi ideolojisi doğrultusunda kendi çıkar ve düşüncelerini korumak amacıyla sunduğu ulusal eğitim insan aklını biçimlendirmeye ve bu yolla insanı tahakküm altına almaya yönelik bir tutum içerisindedir. Ulusal eğitim çeşitli bahaneler altında vatanseverlik vb kavramlarla bezenerek otoriteye hakim sınıfın çıkarlarına hizmet eder. Bu sebeple Godwin böyle bir eğitime karşı çıkarak eğitim yerine aklın kullanımını tercih eder (Nal 1996:116). "Herhangi bir yönetim biçimi me ruiyetini, halkın kendisini tanıması ve kabul etmesinden alır. Kamuoyunun eğitim yoluyla denetlenmesi sürekli destek anlamına gelir. Dolayısıyla insan aklının tam olarak gelişiminin okul duvarları içinde engellendiği herhangi bir toplumda despotizm ve haksızlık rahatlıkla var olmaya devam edebilir" (Spring 1991: 13). Godwin ulusal eğitime karşı çıkışını Aydınlanma'nın maksimine dayandırır. Sosyal gelişme yalnızca doğrudan insan aklının kullanımı ve geliştirilmesi ile mümkündür. İnsan aklı ve bireysellik, devletin siyasi mekanizmasının gücünü beslemeye hizmet eden devlet kontrolündeki eğitime karşıdır (Chappell 1978: 357-358).

Bu başlıkta Godwin, J. J Rousseau'nun ulusal eğitim yanlısı düşüncelerini³ de ele alarak bu konu üzerine şöyle bir soru yöneltir; "Eğer gençliğin eğitimi tümüyle ailelerin mantığı veya bireylerin rastlantısal hayırseverliği ile kısıtlı olacaksa, bunun zorunlu sonucu, bazılarının erdeme, bazılarının kötülüğüne yönlendirilmesi ve diğerlerinin de tümüyle umursanmaması değil midir?" (Ward 2000: 97). Godwin bu soruyu yanıtlarken, anarizmin temel sorunsalı olan özgürlüğün, kısıtlanmasında büyük bir tehdit olarak gördüğü otoritenin (devletin) eğitimi kendi isteği doğrultusunda nasıl etkili bir araç olarak kullanabileceğini ortaya koyarak gerçek eğitimin ne şekilde olması gerektiği üzerinde durur ve eğitimi entelektüel bir gelişme, yani aklın kullanımını olarak ele alır:

Asıl entelektüel gelişme, zihnin mümkün olabildiğince hızlı bir şekilde toplumun aydın üyeleri arasında hâlihazırda mevcut olan ilerlemeyi en yüksek bilgiyi elde etmesini ve elde edilenden bir derece ilerdekini elde etme girişimlerine oradan başlamasını gerektirir. Fakat kamu eğitimi enerjisini daima önyargının ayakta tutulmasına sarf etmez; öğrencilerine her öneriyi değerlendirme sınavına tabi tutma metanetini de ilde, anseseri daha önceden mevcut olan öğretileri haklı çıkarma sanatını öğretir. Biz, Aristoteles'i, Thomas Aquinas'ı, Bellarmine'i, başyargıç Coke'u öğrendik, onların hatalarını tespit etmeyi de il fakat onların absürtlükleri ile zihnimiz geberakıldı (Godwin 2001: 452).

Mevcut inançlara dayanan kamusal eğitimin, özellikle de kilise tarzı eğitimin otoriter bir anlayışı içerisinde olduğunu ifade eden Godwin, aklın kullanımını özgürlüğün yolu olarak gösterir ve aynı zamanda özgürlüğü kısıtlayıcı etkenlerin bertaraf edilmesini de buna başlar. Ona göre, "modern eğitim sadece çocukların yüreklerini çürütmekle kalmaz, anlamaz jargonuyla akıllarını da zayıflatır" (Marshall 2003: 309–310). Godwin'in bu rasyonel düşüncesi çağdaş düşünür Ayn Rand'ın rasyonel insan anlayışıyla da son derece benzerlik göstermektedir. Zira Rand'a göre:

Rasyonel bir insanın başkalarıyla rasyonel insanlarla yaşadığı görüş ayrılıklarının sonucu her ikisinin de yararındadır. 'Rasyonel insanla görüş ayrılığına düşersen, hakemliği gerçekliğe veririm. Ben haklıysam öğretilirim, o haklıysa ben öğretilirim; birimiz kazanırız ama ikimiz de kârlı çıkmış oluruz.' Bu tür insanlardan oluşan bir toplum, özgür bir toplumdur ve özgür bir toplumda insanların yaratıcılıklarının önünde herhangi bir engel olmadığı gibi yaratıcı insanlar desteklenir ve teşvik edilirler... Toplumun yönetimi totaliter ve otoriter anlayışların eline geçtiği zaman, bundan en çok etkilenecek olan insanların yaratıcı insanlar olduğu tarihin her döneminde görülmüştür (Can 2005: 128).

Godwin de Rand'dan daha önce benzer düşünceleri dile getirmiş ve rasyonel insanın aklını kullanma kapasitesine dikkat çekerek özgürlük açısından aklın

³ Rousseau, toplumsal sözleşme ile kazanılan yurttaşlık haklarından biri, özgürlüğü koruyan bir araç olarak, eğitimi göstermiş ve devlet eliyle verilecek yurttaşlık eğitiminde kamusalılık üzerinde durarak devletin bunu başlamakla yükümlü olduğunu ifade etmiştir. Bkz. (Ağaoğulları 2006: 156).

kullanımının önemi üzerinde durmu ve bunu engelleyecek olan her ne olursa olsun -ki bu Godwin'e göre devlet eliyle verilen ulusal e itimdir- iddetle karşı çıkmıştır.

Godwin'e göre, dü üncesi, muhakeme kabiliyeti zayıflamı insanların itaatkâr birer yurtta olarak yeti tirilmeleri hiç de zor de ildir. Kendilerini ba layan bir mutla a olan sonsuz inançları onların yönetimini daha da kolayla tırır. Zaten devletin istedi i de budur. Fakat me rulu u tartı ılır bir otoritenin yönetsel etkinli ine yardımcı bir araç olarak e itimin bu karakterden kurtarılması gereklidir. Bu, üzerinde hassasiyetle dü ünülmesi gereken bir konudur, çünkü söz konusu olan insan özgürlü üdür. E itimin ulusal bir karakterde, bir otoritenin elinde bulunması, otoritenin onu keyfi olarak kullanaca ı anlamına gelir ki, kullanmaktan da geri durmayacaktır (Spring 1991: 13). Bu nedenle ulusal e itim insan özgürlü ü için son derece tehlikelidir. Çünkü "ulusal e itim sisteminden kaynaklanan yaralar birincil olarak tüm kamu kurumlarının kalıcılı ı dü üncesini kapsar", (Godwin 2001: 451) ve bu kalıcılık kurumsalla mı hiyerar nin otoritesini güçlendirir, oysa anar i ve kaos özgürlük elde edilinceye kadar geçen süreçte geçici bir durumdur. Godwin do rudan bir adlandırma yapmasa da "akıl kullanımı" ile "anar ist bir eylem" biçimini vurgular ve ulusal e itimi bir tür tahakküm olarak nitelendirir:

Ulusal e itim dü üncesi zihnin do asına kayıtsızlık içersinde temellendirilmi tir. Bir insan kendisi için her ne yapmı sa iyi yapmı tır; kom uları ve ülkesinin onun için yapmayı üstlendi i ey de her ne ise kötü yapmı tır. nsanı kendisi için harekete geçme e te vik eden akıllılıktır. Ö renmeyi arzuladı ndan dolayı ö renen ki i, aldı ı dersleri dinleyecek ve anlamlarını kavrayacaktır. Ö retmeyi arzuladı ı için ö reten ki i ise i ini heves ve enerji ile yapacaktır. Fakat siyasal bir kurum her insanı bir yere yerle tirmeyi üstlendi i anda herkes i ini sırtüstü yatarak ve ilgisizce yerine getirecektir. Üniversiteler ve pahalı kurumlar formal tekdüzelik için söylene geldi i gibidir (Godwin 2001: 453).

nsan aklının özgürlük yolundaki i leyi ini yava lattı ı ve farklı bir yöne kanalize etti i gerekçesiyle ulusal e itimi ele tiren Godwin'e göre, ulusal e itim ulusal hükümetin genel politikasının bir parçasıdır ve ulusal hükümetle ulusal e itim açık bir ittifak içindedir. Bu da eskiden mevcut olan ve oldukça kar ı çıkılan kilise-devlet ittifakından çok daha korkunç bir ittifaktır ki, insan üzerinde çok etkili bir mekanizma olu turur. Bu mekanizmanın, me rulu u dahi tartı ılır olan üpheli bir kurumun eline verilmesi, üzerinde çok dü ünülmesi gereken bir noktadır. ayet devlet ya da hükümet böyle bir ansa sahip olursa bunu kendi çıkarı için kullanmaktan hiç çekinmeyecektir. Bu ba lamda ulusal e itim yönetime egemen ideoloji ya da sınıfın halk üzerindeki propaganda aracı, aynı zamanda yapay olarak ortaya konmu sözde ortak iyinin bahanesi altında ideolojik dayatma aracıdır. nsani bir nitelik olarak akıl ise ulusal e itim yoluyla özgürlü ü elinden alınmı , kapasiteleri sınırlandırılmı insanların zihnine hapsolacaktır (Godwin 2001: 454). Bu sebeple devletin bir entrikası olarak ulusal e itim projesi, bireylerin özgür ahsi yargılarının kullanımına kar ı zorlayıcı bir müdahale örne idir (Kramnick 1972: 127).

Godwin için e itim insanın mutlu unda araçtır, bu ba lamda e itim otoritenin elinden kurtarılmalıdır. Otoritenin elindeki ulusal e itimin amacı insan mutlulu u ve

erdemini gözetmek ekinde betimlense de bu sözde bir amaçtır ve bununla devlete itaatkâr yurttaşlar yeti tirmek ve egemen sınıfın ideolojisini ve çıkarlarını gözetmek olan asıl amaç gizleme e çalışılmaktadır. Otoritenin dayattığı resmi ideolojinin, e itimin yöntem ve içeriğini dahi etkilediğini dü ünen Godwin, otoritenin aldatmaca bir tutumla ahlaki ve bilimsel, pedagojik oldu u iddiasıyla e itim kurumlarında uygulamaya koydu u yöntem ve içeriğinin de reddeder. Çünkü otorite e itimde bireyin aktif oldu u sorgulayıcı, ara tırcı bir yöntemden ziyade daha çok bireyin verilenle yetinen, pasif alıcı bir konumda oldu u yöntemleri tercih eder. Çerik de aynı ekinde, bireysel ilgi ve yeteneklere göre de il resmi ideolojinin propagandasına yönelik konularla birlikte temel ya am becerilerini kapsayan konularla sınırlandırılmıştır. Halbuki Godwin'e göre, "e itimin amacı mutluluk üretimi olmalıdır. Erdem mutluluğun özüdür ve erdemli kişinin bilge kişiliği olması gerekir. E itim uygun biçimde denetlenen, aktif ve öğrenmeye hazır bir zihin geli tirmelidir. Bunu sağlamak için en iyi yolu, belirli bir bilgiyi çocukların kafasına sokmak değil, onların gizli yeteneklerini açığa çıkarmak, zihinlerini uyandırmak ve onlara dü ünme alışkanlığı kazandırmaktır" (Marshall 2003: 310). Godwin'in ortaya koydu u bu dü ünceler, anarizmin kural tanımazlık biçimindeki karakterine rağmen kabul edebileceği muhtemel tek kural olan "insanların özgürlüğüne ve mutluluğuna kasteden bütün kuralları bertaraf etmek"tir ki, bu insanın mutluluğuna, faydasını gözetken haz ahlakına dayalı, bilgece bir tutumdur. Godwin'in bilgelikten kastı da, bireyin, doğallıkla belirlenime rağmen zorunluluğun gerçek şartlarında sebep ve sonuçlardan akıl yoluyla çıkaracağı yeni fikirler ile istençli ahlaki seçimler yapması ve her bir insanın kendi aklı vasıtasıyla kendi özgünlüğünde kendini gerçekle tirmesi, dolayısıyla bütün kuralları bertaraf etmesidir. E itimin insana sağlanması gereken de budur.

Hükümet kurumlarının masum ve erdemli gibi görünen amaçlar belirledikleri varsayılsa bile, yine de kötülük meydana gelecektir. Çünkü siyasi konumlarından kaynaklanan dü ünceleri, kuracakları e itim sistemini de etkileyecek ve kendisine benzetecektir. Bundan dolayı kamusal konumlarını temellendirdikleri gerçekler, e itim sisteminin de gerçeklerini tekil edecektir (Woodcock 2001: 92). Bu gerçekler de doğallıkla e itli kişileri zedeleyerek özgürlüğü kısıtlayıcı birer etken hâline dönüşecek ve aynı zamanda siyasi e itsizlikler ve adaletsizlikler baş gösterecektir. Halbuki "siyasi adalet" tüm insanların doğallıkla olarak e it oldu u anlayışına dayalıdır. Her bireyin doğallıkla yapısına saygı gösterilmelidir. Burada Godwin doğrudan bir adlandırma yapmasa da aslında doğallıkla e itli kişileri ve özgünlüğünü yok sayan jakobenlikleri ele tirmektedir. İnsan için iyinin de kötünün de ne oldu u ancak kendisinin karar vermesi, dolayısıyla yanlış bir karar verecek olsa dahi, bu onun aklını kullanabilmesi demektir. Aklını kullanabilen insan özgür insandır, hata yapmış olsa bile hatasını telafi etme özgürlüğüne sahiptir. Özgürlük ve doğallıkla e itlik baş lamında Rousseau ile hemfikir olan Godwin, e itimin kamusalı noktasında farklı dü ünür. Ona göre, tepeden inme, dayatmacı bir anlayış, amacı her ne olursa olsun biçimsel olarak varlığını problemin bizzat kendisidir, bu, sivil inisiyatif, dolayısıyla özgürlüğü e kastetmektir, insan aklını hiçe saymaktır. Ulusal e itim de böyle bir zihniyete büründüğü için ve de ayrıca özgürlük açısından çok daha farklı riskler taşıdığı için reddedilir. Godwin'in bakışıyla ulusal e itimin taşıdığı riskler şöyle ifade edilir:

Gençlerimizin, ne kadar harika olursa olsun Uluslar Topluluğuna saygı göstermek üzere e itilmelerinin gerekli oldu u doğrudur; onlar

hakikate ve hakikatten kendilerinin bağımsız bir şekilde yaptıkları çıkarımlara denk olduğu ölçüde anayasaya saygı göstermek üzere eleştirilmelidirler. Ulusal e İtim planı despotizmin en büyük zaferini kazandı ı zaman kabul edilirse, hakikatin sesini sonsuza kadar bastırabileceğine inanılmamalıdır. Ama bu inanç için düşünülebilecek en korkunç ve en yararlı araç olacaktır. Ancak, özgürlüğün en çok hüküm sürdüğü ülkelerde de önemli hatalar oldu unu varsaymak yanlış olmaz ve ulusal e İtim bu hataları sürdürmeye ve tüm zihinleri tek bir modele uydurma amaçlıdır (Woodcock 2001: 92).

Godwin adil bir toplumun, siyasi adaletin ancak bütün insanların akıllarını özgürce kullanabildiklerinde oluşabileceğini düşünüyordu. İnsanlar muhakeme güçlerini ve doğalarıyla sürekli geli tirirler, bu sebeple doğal yönetim yasalarını kavrayı biçimleri de sürekli değişir. Oysa düzenlenen yasalar o anki duruma göre belirlenir ve daha sonra bu değişimin gerisinde kalır ve bu bağlamda insan hayatını düzenlemeye yeltenen ve değişimden yoksun bir şekilde sürekliliği sağlayan yasalar ve siyasi kurumlar insan aklının doğal gelişimin önüne set çeker. Bu kurumların kaldırılması yasaları ortadan ulusal e İtim de bu kapsamdadır. Godwin, akıldışı ve anlaşılmasından çok belenilmesi istenen bu yasaların genellikle toplumdaki bazı özel kesimlere ayrıcalık sağladığını düşünür (Spring 1991: 14).

Sonuç

Genel olarak insan doğasından yola çıkan Godwin, insanın özgür olması gerektiği sonucuna vararak özgürlüğün artmasını öncelikli olarak görür. Bu sebeple genel geçer bir doğrudan ve mutlak bahsetmek imkânsızdır. Doğal insanları kendine bağlamaya çalışırken ve kendini mutlakiyet ile nitelendiren bir şey varsa bu kesinlikle doğrudur, reddedilmelidir. Eğer bir bağlayıcı etken tarafından buna doğru bir zorlama varsa bu da derhal bertaraf edilmelidir. Özgürlüğünü umursuyorsak buna mecburuz. Bizim bu eylemimiz aynı zamanda akli bir eylemdir. Godwin'in anarist sözcüğünü hiç kullanmamasına ve kendini anarist olarak adlandırmamasına rağmen anarist düşünürler arasında değerlendirilmesine ve anarist düşününce ilkelerini ilk ve açıkça ortaya koyduğu iddiasına sebep olan da bu düşünceleridir.

Bu bağlamda Godwin'in ulusal e İtimi reddetmesi anarizm açısından son derece doğaldır. Godwin'in ulusal e İtimi ele tirmesinin başlıca sebebi de, kendi ülkesindeki (İngiltere) e İtimin yurttaşlık e İtimi biçiminde kısmi devlet-kilise birliğine dayanması ve bu tür bir e İtimde bireyselliğin göz ardı edilerek bireyin toplum içinde kendi akli yeterliliklerini kullanmasına imkân tanınmadığı bundan dolayı da özgürlüğünü yitirdiğidir. Bu çerçevede ulusal e İtim siyasi adaletsizliğin de kaynağıdır. E İtimi, insanın aklını kullanarak özgürleşmesi olarak ele alan Godwin, ulusal karakterde bir e İtimde bunun imkansız ya da çok zor olduğunu düşünür, çünkü akıl özgürlüğü götürürken, ulusal e İtim tahakküme ve hatta köleliğe kadar götürebilir. Bu anlamda ulusal e İtim ahlaki de doğrudur, çünkü insanın mutluluğu kendine özgü olduğu yerde saklıdır, bu göz ardı edilemez. Bir insan, kurum ya da herhangi bir bağlayıcı etken, bağlayıcı bir insanın nasıl mutlu olacağını bilemez ve nasıl mutlu olması gerektiğine karar veremez. Hiçbir kişi ya da kurum bu hakka sahip değildir.

E er insan aklını kullanarak kendi özgürlü ünün yolunu kendisi açmazsa, kendi bireysel gelişimini sağlayacak şartları oluşturamazsa, kendini, üzerine otorite kurmaya müsait bir hale getirir, gerisi otoritenin insafına kalmı tır. Bu sebeple Godwin özellikle aklın kullanımı ve geli tirilmesi üzerinde durarak kamusal ya da ulusal e itim projesine katkı çıkmı tır. Eylemde anar i aklın kullanımınıdır, e itim de aklın gelişimini sağlayan bir araçtır. Anar ist e itim yaklaşımı bu çerçevede şekillenir; e itimin amacı aklın gelişimi vasıtasıyla özgürleşmek, aklın kullanımı da e itimin otoritenin elinden kurtularak özgürlük yolunda bir araca dönüşürdür. Godwin'in felsefesi açısından "siyasi adalet"i sağlayan önemli bir yoldur.

KAYNAKLAR

- A O ULLARI, Mehmet Ali (2006) *Ulus-Devlet ya da Halkın Egemenliği*, mge Kitabevi, Ankara.
- ARNHART, Larry (2005) *Siyasi Dü ünün Tarihi*, Çev. Ahmet Kemal Bayram, Adres Yayınları, Ankara.
- ARVON, Henri (1979) *Anarizm*, Çev. Sâmih Tiryakio lu, Varlık Yayınevi, İstanbul.
- CAN, Nevzat (2005) *Özgür Birey Sınırlı Devlet*, Hece Yayınları, Ankara.
- CEV ZC , Ahmet (2007) *Felsefe*, Sentez Yayıncılık, Bursa.
- CHAPPELL, Robert H. (1978) "Anarchy Revisited: An Inquiry into the Public Education Dilemma", *Journal of Libertarian Studies*, Vol. 2, No.4, pp. 357 -372.
- GODWIN, William (1831) *Thoughts on Man: His Nature, Productions, and Discoveries*, Effingham Wilson, Royal Exchange, London.
- GODWIN, William (2001) *Enquiry Concerning Political Justice*, Batoche Books, Kitchener.
- NAL, Kemal (1996) *E itimde deolojik Boyut*, Doruk Yayıncılık, Ankara.
- KRAMNICK, Isaac (1972) "On Anarchism and the Real World: William Godwin and Radical England", *The American Political Science Review*, Vol. 66, No. 1. (Mar., 1972), pp. 114-128.
- KROPOTKIN, Peter (2003) *Anarizm Ba langıcı, deali ve Felsefesi*, Çev. Elif Günçe, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul.
- MARSHALL, Peter (2003) *Anarizmin Tarihi*, Çev. Yavuz Alogan, mge Kitabevi, Ankara.
- SCRIVENER, Michael H. (1978) "Godwin's Philosophy: A Revaluation", *Journal of the History of Ideas*, Vol. 39, No. 4. (Oct. - Dec., 1978), pp. 615-626.
- SKINNER, B. F. (2005) *Science and Human Behavior*, The B.F. Skinner Foundation, Cambridge. http://www.bfskinner.org/f/Science_and_Human_Behavior.pdf <20.06.2008>
- SPRING, Joel (1991) *Özgür E itim*, Çev. Ay en Ekmekçi, Ayrıntı Yayınevi, İstanbul.
- TORUN, Yıldırım (2007) *Klasik Anarizm Godwin-Proudhon-Bakunin-Kropotkin*, Sava Yayınevi, Ankara.
- VINCENT, Andrew (2006) *Modern Politik deolojiler*, Çev. Arzu Tüfekçi, Paradigma Yayınları, İstanbul.
- WARD, Colin (1996) *Eylemde Anarizm*, Çev. H. Deniz Güneri, Kaos Yayınları, İstanbul.
- WOODCOCK, George (2001) *Anarizm Bir Dü ünün ve Hareketin Tarihi*, Çev. Alev Türker, Kaos yayınları, İstanbul.